

अष्टमी कक्षा  
संयुक्त-संस्कृतम्

# आनन्दः



# भारताचे संविधान

भाग ४ क

## नागरिकांची मूलभूत कर्तव्ये

अनुच्छेद ५१ क

मूलभूत कर्तव्ये – प्रत्येक भारतीय नागरिकाचे हे कर्तव्य असेल की त्याने –

- (क) प्रत्येक नागरिकाने संविधानाचे पालन करावे. संविधानातील आदर्शांचा, राष्ट्रध्वज व राष्ट्रगीताचा आदर करावा.
- (ख) स्वातंत्र्याच्या चळवळीला प्रेरणा देणाऱ्या आदर्शांचे पालन करावे.
- (ग) देशाचे सार्वभौमत्व, एकता व अखंडत्व सुरक्षित ठेवण्यासाठी प्रयत्नशील असावे.
- (घ) आपल्या देशाचे रक्षण करावे, देशाची सेवा करावी.
- (ङ) सर्व प्रकारचे भेद विसरून एकोपा वाढवावा व बंधुत्वाची भावना जोपासावी. स्त्रियांच्या प्रतिष्ठेला कमीपणा आणतील अशा प्रथांचा त्याग करावा.
- (च) आपल्या संमिश्र संस्कृतीच्या वारशाचे जतन करावे.
- (छ) नैसर्गिक पर्यावरणाचे जतन करावे. सजीव प्राण्यांबद्दल दयाबुद्धी बाळगावी.
- (ज) वैज्ञानिक दृष्टी, मानवतावाद आणि जिज्ञासूवृत्ती अंगी बाळगावी.
- (झ) सार्वजनिक मालमत्तेचे जतन करावे. हिंसेचा त्याग करावा.
- (ञ) देशाची उत्तरोत्तर प्रगती होण्यासाठी व्यक्तिगत व सामूहिक कार्यात उच्चत्वाची पातळी गाठण्याचा प्रयत्न करावा.
- (ट) ६ ते १४ वयोगटातील आपल्या पाल्यांना पालकांनी शिक्षणाच्या संधी उपलब्ध करून द्याव्यात.



## पठत-बोधत ।



### ● कः समयः ?



एकवादनम्



द्विवादनम्



त्रिवादनम्



चतुर्वादनम्



पञ्चवादनम्



षड्वादाने  
उत्तिष्ठति ।



सपादषड्वादाने  
दन्तधावनं करोति ।



सार्धषड्वादाने  
स्नानं करोति ।



पादोन-सप्तवादाने  
अध्ययनं करोति ।

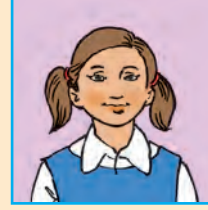


अष्टवादाने  
प्रातराशं करोति ।



नववादाने  
द्विचक्रिकया  
शालां गच्छति ।

### ● बालकः/बालिका कदा किं करोति ?



सार्धपञ्चवादनपर्यन्तं  
शालातः गृहम्  
आगच्छति ।

### सङ्ख्याः ।

|            |             |                  |                    |                      |
|------------|-------------|------------------|--------------------|----------------------|
| १. एकम्    | ११. एकादश   | २१. एकविंशतिः    | ३१. एकत्रिंशत्     | ४१. एकचत्वारिंशत्    |
| २. द्वे    | १२. द्वादश  | २२. द्वाविंशतिः  | ३२. द्वात्रिंशत्   | ४२. द्विचत्वारिंशत्  |
| ३. त्रीणि  | १३. त्रयोदश | २३. त्रयोविंशतिः | ३३. त्रयस्त्रिंशत् | ४३. त्रिचत्वारिंशत्  |
| ४. चत्वारि | १४. चतुर्दश | २४. चतुर्विंशतिः | ३४. चतुस्त्रिंशत्  | ४४. चतुश्चत्वारिंशत् |
| ५. पञ्च    | १५. पञ्चदश  | २५. पञ्चविंशतिः  | ३५. पञ्चत्रिंशत्   | ४५. पञ्चचत्वारिंशत्  |
| ६. षट्     | १६. षोडश    | २६. षड्विंशतिः   | ३६. षट्त्रिंशत्    | ४६. षट्चत्वारिंशत्   |
| ७. सप्त    | १७. सप्तदश  | २७. सप्तविंशतिः  | ३७. सप्तत्रिंशत्   | ४७. सप्तचत्वारिंशत्  |
| ८. अष्ट    | १८. अष्टादश | २८. अष्टाविंशतिः | ३८. अष्टात्रिंशत्  | ४८. अष्टचत्वारिंशत्  |
| ९. नव      | १९. नवदश    | २९. नवविंशतिः    | ३९. नवत्रिंशत्     | ४९. नवचत्वारिंशत्    |
| १०. दश     | २०. विंशतिः | ३०. त्रिंशत्     | ४०. चत्वारिंशत्    | ५०. पञ्चाशत्         |

### ● रटनाभ्यासः १-५० सरलक्रमेण ।

क्रीडा- १) ५० तः १ विपरीतक्रमेण सङ्ख्यारटनम् । २) एकश्वासेन यावदधिकं सङ्ख्यारटनम् ।

३) ॐ क्रीडा- छात्राः १-५० सङ्ख्याः एकैकशः वदन्ति । तन्मध्ये ५ सङ्ख्यायाः गुणकस्थाने ॐ इति वदन्ति । (यथा १, २, ३, ४, ॐ, ६, ७, ८, ९, ॐ, ११, १२....)

१. अक्षरैः अङ्कैः वा सङ्ख्याः लिखत । - २, ५, २३, ४५, सप्तत्रिंशत्, षोडश ।



अष्टमी कक्षा  
संयुक्त-संस्कृतम्

# आनन्दः

(मराठी, गुजराती, हिन्दी, इंग्रजी इत्यादीनां माध्यमानां कृते)



महाराष्ट्रराज्य-पाठ्यपुस्तक-निर्मिति: तथा  
अभ्यासक्रम-संशोधन-मण्डलम्, पुणे-४



‘स्मार्टफोन’ इति उपकरणेन ‘दीक्षा ऑप’ द्वारा  
पाठ्यपुस्तकस्य प्रथमपृष्ठे योजितेन Q. R. Code  
माध्यमेन (PDF) पाठ्यपुस्तकं द्रष्टुं शक्यते ।  
पाठ्यपुस्तके प्रतिपाठं योजितेन Q. R. Code साहाय्येन  
दृक्श्राव्य-अध्ययन-अध्यापनसाहित्यम् उपलभ्यते ।

अभ्यास-२११६/(प्र. क्र. ४३/१६) एसडी-४ दिनाङ्क:-२५.४.२०१६ इत्यमुं शासननिर्णयक्रमाङ्कम् अनुसृत्य  
स्थापितायाः समन्वयसमित्याः उपवेशने ३.३.२०१७ दिने इदं पुस्तकम् अनुमानितम् ।



प्रथमावृत्ति: - २०१७  
चतुर्थ पुनर्मुद्रणम् - २०२१

© महाराष्ट्रराज्यपाठ्यपुस्तकनिर्मिति: तथा अभ्यासक्रमसंशोधनमण्डलम्, पुणे - ४११ ००४.  
अस्य पुस्तकस्य सर्वे अधिकाराः महाराष्ट्रराज्यपाठ्यपुस्तकनिर्मिति: तथा अभ्यासक्रमसंशोधनमण्डलस्य सन्ति ।  
महाराष्ट्रराज्यपाठ्यपुस्तकनिर्मिति: तथा अभ्यासक्रमसंशोधनमण्डलस्य सञ्चालकस्य लिखित-अनुमतिं विना  
अस्य पुस्तकस्य कमपि भागं उद्धृतं कर्तुं न शक्यते ।

### संस्कृतभाषातज्ज्ञसमिति:

पं. गुलाम दस्तगीर बिराजदार  
(अध्यक्षः)  
श्रीमती तरङ्गिणी खोत  
डॉ. माधव केळकर  
डॉ. माधव भुस्कुटे  
डॉ. प्रज्ञा देशपाण्डे  
श्रीमती सविता वायळ  
(सदस्य-सचिव)

### संयोजनम् :

श्रीमती सविता अनिल वायळ  
विशेषाधिकारी, मराठी

### चित्रकारः :

फारुख नदाफ

### मुखपृष्ठम् :

फारुख नदाफ

### अक्षरयोजनम् :

भाषाविभागः  
पाठ्यपुस्तकमण्डलम्, पुणे.

### निर्मितिः :

सच्चिदानंद आफळे,  
मुख्यनिर्मिति-अधिकारी  
संदीप आजगांवकर,  
निर्मिति-अधिकारी

कागदम्: 70 GSM Cream Wove

मुद्रणादेशः: N/PB/2021-22/

मुद्रकः: M/s

### प्रकाशकः

विवेक उत्तम गोसावी

नियन्त्रकः

पाठ्यपुस्तकनिर्मितिमण्डलम्,  
प्रभादेवी, मुंबई - २५.

### संस्कृतभाषाभ्यासगणसदस्याः

|                     |                            |                        |
|---------------------|----------------------------|------------------------|
| डॉ. माधवी जोशी      | श्रीमती अदिती माधवन्       | श्रीमती शेवन्ती दाङ्गट |
| डॉ. प्रसाद भिडे     | श्रीमती विज्ञापना गोकर्णकर | डॉ. माधवी नरसाळे       |
| डॉ. प्रसाद कुलकर्णी | श्रीमती ऋचा वैद्य          | श्रीमती स्वाती जाधव    |
| श्री. जगदीश इन्दलकर | श्रीमती काञ्चन जोशी        | श्रीमती अर्चना जोशी    |

### प्रस्तावना

आत्मीयाः छात्राः,

संस्कृतभाषा नाम अस्माकं भारतीयसाहित्यस्य, संस्कृतेः, ज्ञानभाण्डारस्य कुञ्चिका एव । वस्तुतः संस्कृतभाषा नैव अपरिचिता युष्माकम् । यतः कतिचन भारतीयभाषासु व्यवहारे विद्यमानाः बहवः शब्दाः संस्कृतोद्भवाः एव । इतः परं शास्त्रशुद्धपद्धत्या अध्ययनस्य प्रारम्भः भवेत् । 'यया भाष्यते सा भाषा' अतः सम्भाषणेन एव भाषाध्ययनस्य आरम्भः भवति । तदनुसारम् अस्य अभ्यासक्रमस्य रचना कृता । पुस्तकेऽस्मिन् चित्रमयाः कथाः, गीतानि संवादाश्च सन्ति । तेषामाधारेण वाक्यरचनां कर्तुं प्रयत्नः विधेयः । यद् यत् पठितं तस्य तस्य प्रयोगं भाषणे, लेखने, पठने च उत्साहेन कुरुत । पाठ्यपुस्तके यावदस्ति तावन्मात्रं संस्कृतं न । परीक्षानिमित्तं यद् अध्ययनं क्रियते तावन्मात्रं ज्ञानं न । भाषा तु अस्माकं जीवनम् अभिव्याप्य तिष्ठति । अतः भाषाध्ययनं निरन्तरं भवेत् । तदर्थं शिक्षकाः, पालकाः, सहपाठिनः, आन्तरजालपत्राणि (Websites), चलभाष-उपयोजनानि (MobileApps) साहाय्यभूतानि भविष्यन्ति । सर्वदा स्मरत !

यः पठति लिखति पश्यति परिपृच्छति पण्डितानुपाश्रयति ।

तस्य दिवाकरकिरणैः नलिनीदलमिव विकास्यते बुद्धिः॥

कण्ठस्थीकरणं, नियमबद्धता स्पष्टोच्चारणं च संस्कृताध्ययनस्य वैशिष्ट्यम् । अतः एव सा संस्कृता भाषा । कण्ठस्थीकरणं नाम अज्ञात्वा रटनं न । अल्पकालेन दोषरहितां भाषां ज्ञातुं तद् उपयुक्तम् । कण्ठस्थीकरणेन उच्चारणं शुद्धं भवति, स्मरणं च वर्धते । पुस्तकस्था विद्या यदि मस्तकस्था भवति तर्हि पुस्तकावलम्बित्वं क्रमशः समाप्तं भवति । युष्माकं भाषाप्रवेशः आनन्दकरः स्यात् इति आशासे ।

(डॉ. सुनिल मगर)

सञ्चालकः

पुणे

दिनांकः - २८ मार्च, २०१७, गुढीपाडवा  
भारतीय सौर : ७ चैत्र १९३९

महाराष्ट्रराज्यपाठ्यपुस्तकनिर्मिति: तथा  
अभ्यासक्रमसंशोधनमण्डलम्, पुणे.

## भारतस्य संविधानम्

### प्रस्तावना

वयं, भारतस्य जनाः, भारतं सम्पूर्णप्रभुत्वसम्पन्नं, समाजवादिनं, सम्प्रदायनिरपेक्षं, लोकतन्त्रात्मकं गणराज्यं विधातुं, तस्य समस्तान् नागरिकांश्च

सामाजिकम्, आर्थिकं, राजनीतिकं च न्यायं,  
विचारस्य, अभिव्यक्तेः, आस्थायाः, धर्मस्य,  
उपासनायाश्च स्वतन्त्रतां,  
प्रतिष्ठायाः, अवसरस्य च समतां प्रापयितुं;  
तेषु सर्वेषु च  
व्यक्तिगौरवस्य राष्ट्रस्य एकतायाः,  
अखण्डतायाश्च सुनिश्चायिकां बन्धुतां  
वर्धयितुं;

कृतदृढसङ्कल्पाः अस्याम् अस्मदीयायां संविधानसभायाम्  
अद्य, ख्रिस्तीये १९४९ तमे वर्षे नवम्बरमासस्य २६-तमे दिने  
(२००६-तमे विक्रमसंवत्सरे मार्गशीर्षे शुक्लपक्षे सप्तम्यां तिथौ)  
एतेन इदं संविधानम् अङ्गीकृतम्, अधिनियमितम्, आत्मार्पितं च  
कुर्महे ।

## राष्ट्रगीतम्

जनगणमन-अधिनायक जय हे  
भारत-भाग्यविधाता ।  
पंजाब, सिंधु, गुजरात, मराठा,  
द्राविड, उत्कल, बंग,  
विंध्य, हिमाचल, यमुना, गंगा,  
उच्छल जलधितरंग,  
तव शुभ नामे जागे, तव शुभ आशिस मागे,  
गाहे तव जयगाथा,  
जनगण मंगलदायक जय हे,  
भारत-भाग्यविधाता ।  
जय हे, जय हे, जय हे,  
जय जय जय, जय हे ॥

## प्रतिज्ञा

भारतो मम देशोऽयं भारतीयाश्च बान्धवाः ।  
परानुरक्तिरस्मिन् मे देशेऽस्ति मम सर्वदा ॥१॥  
समृद्धा विविधाश्चास्य या देशस्य परम्पराः ।  
सन्ति ताः प्रति मे नित्यमभिमानोन्नतं शिरः ॥२॥  
प्रयतिष्ये सदा चाहमासादयितुमर्हताम् ।  
येन तासां भविष्यामि श्रद्धायुक्तः पदानुगः ॥३॥  
संमानयेयं पितरौ वयोज्येष्ठान् गुरुंस्तथा ।  
सौजन्येनैव वर्तेय तथा सर्वैरहं सदा ॥४॥  
स्वकीयेन हि देशेन स्वदेशीयैश्च बान्धवैः ।  
एकान्तनिष्ठमाचारं प्रतिजाने हि सर्वथा ॥५॥  
एतेषामेव कल्याणे समुत्कर्षे तथैव च ।  
नूनं विनिहितं सर्वं सौख्यमात्यन्तिकं मम ॥६॥



## संस्कृतम् ।

अष्टमीकक्षाछात्राणां संस्कृतभाषाविषये अध्ययननिष्पत्तिः ।

| क्षेत्रम्  | अध्ययननिष्पत्तिः ।                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| श्रवणम्    | 08.D.01 संस्कृतवर्णमाला, वर्णानाम् उच्चारणस्थानानि, स्वराणां ह्रस्वदीर्घौ भेदौ अवगच्छति ।<br>08.D.02 संस्कृतभाषा तथा मातृभाषा अनयोः साम्यस्थलानि अवगच्छति ।<br>08.D.03 शिक्षकेण दत्ताः सुगमसूचनाः शृणोति ।<br>08.D.04 ध्वनिमुद्रितसंस्कृतगीतानि संस्कृतसंवादान् च शृणोति ।                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| भाषणम्     | 08.D.05 छन्दः अनुसृत्य श्लोकान् पठति ।<br>08.D.06 गीतानि सम्यक् गायति ।<br>08.D.07 संस्कृतमाध्यमेन एकपदेन उत्तरति ।<br>08.D.08 शिक्षकेण पृष्ठानां प्रश्नानां संस्कृतमाध्यमेन उत्तराणि वदति ।<br>08.D.09 संस्कृतमाध्यमेन शुभाशंसनम् वदति ।                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| पठनम्      | 08.D.10 मुद्रितपाठं संस्कृतवर्णोच्चारणवैशिष्ट्यानि अनुसृत्य पठति ।<br>08.D.11 संस्कृतपाठम् आशयमनुसृत्य पठति ।<br>08.D.12 आन्तरजाले वर्तमानं पूरकसाहित्यं पठति / शृणोति च ।<br>08.D.13 ख्यातानि संस्कृतबोधवाक्यानि, प्रचलितान् श्लोकान् च पठति ।                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| लेखनम्     | 08.D.14 दोषविरहितम् अनुलिखति ।<br>08.D.15 अनुस्वारः तथा ह्रस्वदीर्घौ आदिविषयकान् लेखननियमान् अनुसृत्य लघुवाक्यानि रचयति ।<br>08.D.16 उत्तराणि संस्कृतमाध्यमेन लिखति ।<br>08.D.17 कमपि विषयम् अनुसृत्य संस्कृतमाध्यमेन किञ्चित् लिखति ।                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| अध्ययनम्   | 08.D.18 संस्कृतशब्दकोषस्य वर्णक्रमम् अनुसृत्य अभ्यासं प्रयोगं च करोति ।<br>08.D.19 संस्कृतविनोदकणिकानाम् आस्वादं करोति ।<br>08.D.20 अधीतसंस्कृतशब्दानां सम्भाषणे प्रयोगं करोति ।<br>08.D.21 कथाश्लोकादिषु अन्तर्भूतानि मूल्यानि वर्तमानौचित्यम् च अवगच्छति ।<br>08.D.22 पञ्चतन्त्रं, हितोपदेशः आदिषु वर्तमानानां कथासुभाषितानां सङ्ग्रहं करोति ।<br>08.D.23 व्यवहारे संस्कृतमाध्यमेन किञ्चित् सम्भाषते ।<br>08.D.24 अमरकोषस्य परिचयं प्राप्नोति ।                                                                                                                           |
| भाषाभ्यासः | 08.D.25 आधुनिकभारतीयभाषासु प्रचलितान् तत्समसंस्कृतशब्दान् अभिजानाति ।<br>08.D.26 शब्दस्य प्रातिपदिकधात्वादिमूलरूपं तथा रूपवैविध्यं जानाति ।<br>08.D.27 लिङ्गं, पुरुषः, वचनं, विशेषणं, कालः इत्यादयः भाषिकसङ्कल्पनाः अवगच्छति ।<br>08.D.28 अनुवर्तिनं व्यञ्जनम् अनुसृत्य अनुस्वारलेखने तथा उच्चारणे यद् परिवर्तनं भवति तद् जानाति ।<br>08.D.29 व्यञ्जनान्तानां तथा स्वरान्तानां शब्दानां भेदम् अवगच्छति ।<br>08.D.30 लकारादिपाणिनीयसंज्ञानां परिचयं प्राप्नोति प्रयोगं च करोति । लट् (वर्तमानकालः), लङ् (भूतकालः) इ.<br>08.D.31 एकतः पञ्चाशत्पर्यन्तं (१-५०) सङ्ख्याः वदति । |

पाठ्यपुस्तकस्य अपेक्षितपरिणामार्थं सर्वासां क्षमतानां सुयोग्यविकासार्थं प्रतिसप्ताहं षट् (६) तासिकाः अपेक्षिताः ।



## अनुक्रमणिका

### प्रथमः घटकः

| अ.क्र. | पाठः                           | पृ. क्र. |
|--------|--------------------------------|----------|
| •      | प्रार्थना                      | १        |
| •      | चित्रपदकोषः ।                  | २        |
| १.     | परिचयः ।                       | ५        |
| २.     | कः, का, किम्?                  | ६        |
| ३.     | के कुर्वन्ति?                  | ९        |
| ४.     | द्वौ, द्वे, द्वे ।             | ११       |
| ५.     | अहं, त्वम् ।                   | १२       |
| ६.     | श्रवणाभ्यासः ।                 | १३       |
| •      | भाषासूत्रम् १ ।                | १४       |
| •      | वर्गपरीक्षा ।<br>(कृतिपत्रिका) | १७       |

### द्वितीयः घटकः

| अ.क्र. | पाठः                  | पृ. क्र. |
|--------|-----------------------|----------|
| ७.     | वर्णानां संवादः ।     | १८       |
| ८.     | ८.१ सम्बन्धवाचकाः ।   | २०       |
|        | ८.२ कुत्र अस्ति?      | २२       |
|        | ८.३ सहायकाः ।         | २३       |
|        | ८.४ किम्? किम्?       | २५       |
|        | ८.५ कस्मै? कस्यै?     | २६       |
|        | ८.६ कस्मात् स्थानात्? | २७       |
|        | ८.७ सम्बोधनम् ।       | २८       |
| ९.     | विभक्तिमाला ।         | २९       |
| •      | भाषासूत्रम् २ ।       | ३१       |

### तृतीयः घटकः

| अ.क्र. | पाठः                   | पृ. क्र. |
|--------|------------------------|----------|
| १०.    | आत्मनेपदीया ।          | ३५       |
| ११.    | अश्वस्य स्वामिनिष्ठा । | ३८       |
| १२.    | समानमस्तु भोजनम् ।     | ३९       |
| •      | भाषासूत्रम् ३ ।        | ४१       |

### चतुर्थः घटकः

| अ.क्र. | पाठः                        | पृ. क्र. |
|--------|-----------------------------|----------|
| १३.    | सूक्तिसुधा ।                | ४६       |
| १४.    | उपकारस्य स्मरणम् ।          | ४७       |
| •      | भाषासूत्रम् - ४ ।           | ४९       |
| •      | कृतिपत्रिका-द्वितीयसत्रम् । | ५३       |

### शिक्षकेण अवधातव्याः अंशाः ।

शिक्षकस्य पठनं स्पष्टं भवेत् । प्रारम्भस्तरे यथा एकैकस्य शब्दस्य उच्चारणं स्पष्टं भवेत् तथा शनैः शनैः सावधानतया शिक्षकः वाचनं कुर्यात् । तत् श्रुत्वा यदा छात्राः अनुकरणं करिष्यन्ति तदा छात्रान् उच्चारणं बोधयेत् । नूतनशब्दानां परिचयसमये आदौ स्पष्टोच्चारणं कृत्वा तदनन्तरम् अभिनयेन अर्थं बोधयेत् । श्लोकानां गीतानां पाठनसमये सुयोग्या गेयता भवेत् । प्रारम्भस्तरे पठनदोषाः न गणनीयाः । केवलं प्रयत्नाः प्रशंसनीयाः । धातुकोषः, शब्दकोषः अमरकोषः च क्यु. आर्. (Q. R.) माध्यमेन प्राप्यन्ते । सङ्ख्या, घटी, मूल्यमापनस्य प्रारूपं च पाठ्यपुस्तके एव निर्दिष्टम् अस्ति । तत् पाठ्यक्रमे विद्यते ।

## प्रार्थना (केवलं कण्ठस्थीकरणार्थम्)

वक्रतुण्ड महाकाय सूर्यकोटिसमप्रभ ।  
निर्विघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा ॥१॥



नमामि शारदां देवीं वीणापुस्तकधारिणीम् ।  
विद्यारम्भं करिष्यामि प्रसन्ना भव सर्वदा ॥२॥



गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुः गुरुर्देवो महेश्वरः ।  
गुरुः साक्षात् परब्रह्म तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥३॥

संस्कृतं ये प्रशंसन्ति ये प्रशंसन्ति संस्कृतिम् ।  
स्वदेशं ये च शंसन्ति धन्यं जीवन्ति ते नराः ॥४॥

### प्रकल्पाः

१. विषयानुसारं सुभाषितसङ्ग्रहं कुरुत ।

१. विद्या २. परोपकारः ३. सज्जनाः ४. गुणाः ५. स्वभावाः ६. संस्कृतभाषा  
७. विशिष्ट-विभक्त्यन्तसुभाषितानि ८. आत्मनेपदीयक्रियापदयुक्तसुभाषितानि  
९. लटलकारयुक्तानि सुभाषितानि

२. वस्तूनां प्रदर्शनीं योजयत ।

१. पाकगृहम् २. शाला ३. प्राणिनः ४. खगाः ५. वर्णाः ६. निसर्गः ७. यानानि ८. खाद्यपदार्थाः

३. विविधसंस्थानां बोधवाक्यानां सङ्ग्रहं कुरुत । यथा-सत्यमेव जयते । शं नो वरुणः ।

४. विविधप्रसङ्गेषु शुभेच्छापत्राणां प्रारूपं शिक्षकस्य साहाय्येन रचयत ।

यथा - नववर्षस्य हार्दाः शुभाशयाः । शिक्षकदिननिमित्तम् अभिवादनम् ।

### उपक्रमाः

१. १/४/६/१० (प.प., आ.प.) धातूनां तालिकाः लिखत । (लट्-लकारे, लङ्-लकारे)

२. अ/आ/इ/ई कारान्तशब्दानां तालिकाः लिखत ।

३. वाक्यनिर्माणम्- पञ्चदशवाक्यानि (लट्-लकारे, लङ्-लकारे) लिखत ।

४. शब्दं लिखत- अधोदत्तान् विषयान् अधिकृत्य शब्दसङ्ग्रहं कुरुत ।

१. शाला २. गृहम् ३. ग्रन्थालयः ४. जन्मदिनम् ५. वृक्षः ६. गणेशः ७. पाकगृहम् ८. समुद्रतीरम्

## चित्रपदकोषः ।

### फलानि



आम्रम्



द्राक्षा



कदली



सेवम्



कालिङ्गम्



मधुकर्कटी



नारङ्गम्



पनसम्



दाडिमम्

### पक्षिणः



काकः



चटका



शुकः



कपोतः



मयूरः



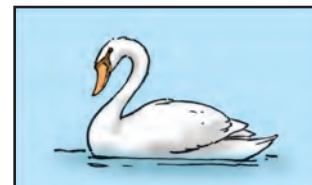
बकः



सारिका



श्येनः



हंसः

### वन्यपशवः



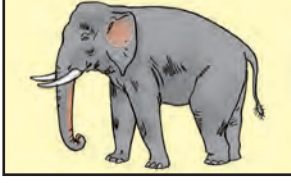
सिंहः



भल्लूकः



शशः



गजः

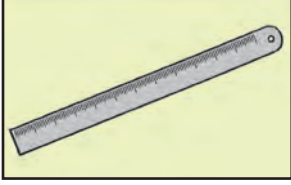


वृकः

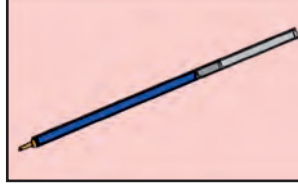


व्याघ्रः

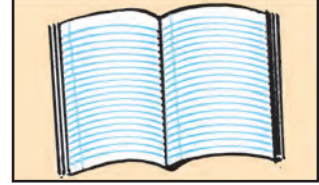
### मम लेखनवस्तूनि



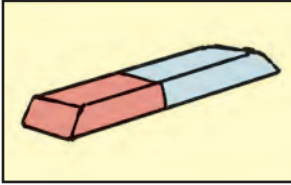
मापिका



पुनःपूरणी



लेखनपुस्तिका



मार्जकः

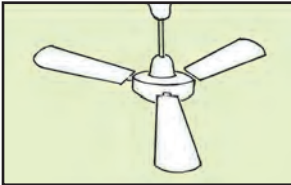


लेखनी



स्यूतः

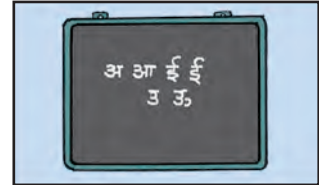
### कक्षावस्तूनि



व्यजनम्



वातायनम्



फलकम्



आसन्दः



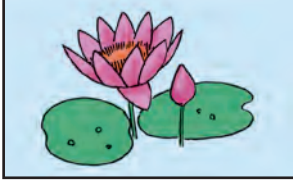
उत्पीठिका



सुधाखण्डः



## पुष्पाणि



कमलम्



पाटलम्



जपाकुसुमम्



सूर्यपुष्पम्



सेवन्तिका



चम्पकम्

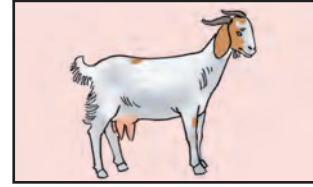
## ग्राम्यपशवः



धेनुः



महिषी



अजा



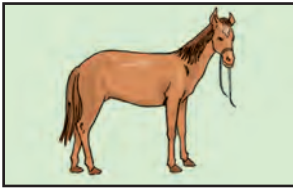
मेषः



गर्दभः



शुनकः



अश्वः



उष्ट्रः



मार्जारः

प्रपरह्यः ← परह्यः ← ह्यः ← अद्य → श्वः → परश्वः → प्रपरश्वः  
 (शनिवासरः) (रविवासरः) (सोमवासरः) (मङ्गलवासरः) (बुधवासरः) (गुरुवासरः) (शुक्रवासरः)

तालिकां पूरयत ।

|           |          |       |          |       |            |       |
|-----------|----------|-------|----------|-------|------------|-------|
| प्रपरह्यः | _____    | ह्यः  | अद्य     | श्वः  | _____      | _____ |
| रविवासरः  | सोमवासरः | _____ | बुधवासरः | _____ | शुक्रवासरः | _____ |